

L'ÀVIA ADELA

Un petit retrat. L'Adela Cruañas i Masferrer (1885-1967), en el meu record, era rodoneta, tant de tipus com de cara; tenia la pell blanca i delicada, els ulls blaus. Eren tres germanes tingudes en segones núpcies del seu pare: l'Inés, l'Adela i l'Empar. Aquest va deixar la posició d'hereu de la masia de Platja d'Aro per anar a Sant Feliu a muntar un fàbrica de taps. Sempre la vaig veure vestida de negre i amb un davantal a quadres blanc i negre al damunt. Dels quatre fills que va tenir, tres noies i un noi, sols li va viure la noia gran, l'Adela, la meva mare. Les criatures se li morien als 2 o 3 anys, d'alguna cosa relacionada amb els budells, que amb els coneixements actuals em diuen que possiblement era algun tipus de tifus llavors present a les aigües del nostre país. Això va amargar molt el matrimoni.

L'Adela treballadora. La meva àvia era modista, o sigui una treballadora de cert prestigi amb unes formes de relació amb els altres força particulars. Jo ho vaig poder observar, i així entendre algunes coses del seu comportament, els mesos en que vaig anar a fer pràctiques en el taller de la Marina Vila. Hi havia tres categories, la cap, o sigui la mestressa, les oficials i les aprenentis; a més, dins de cada rang hi havia categories basades en l'antiguitat. La meva àvia no va tenir mai taller propi, però va treballar alguns anys a ca la Peya, adquirint totes les característiques d'una oficiala de primera. Així, a casa, quan donava instruccions, esperava que se li fes cas sense discussió. Però en els tallers també hi havia estones relaxades on les noies s'explicaven les seves coses, especialment relacionades amb els promesos i marits, o comentaven successos del poble. Potser pel fet de tenir una professió i acostumada a treballar fora de casa, l'àvia era poc amante de les feines de la llar, excepte de la cuina, i en canvi li agradava anar a casa d'alguna amiga modista a cosir roba per la família, i també, és clar, per fer petar la xerrada.

Una dona empordanesa. Quan jo, de joveneta, vaig passar temporades a casa de la meva amiga M.ª Assumpta, el pare de la qual provenia de l'àrea de Manresa, em va sorprendre molt la docilitat de les dones respecte al marit i al futur hereu. A casa no ho vaig presen-

ciar mai això. La meva àvia complia escrupolosament el que considerava els seus deures, és a dir tenir sempre a punt i a l'hora pel marit la roba i el menjar, la casa neta, el llit fet, etc. Però hi havia dues decisions que eren irrenunciables: anar de tant en tant de viatge amb algun grup de Sant Feliu (Lurdes, aplecs, etc.), i un augment de la setmanada quan ella ho considerava necessari. En aquest últim cas, es plantava davant de l'avi i li deia, Genèri, m'has de pujar la setmanada. I ell rondinava i rondinava, li recriminava les excursions, el fet que passés les tardes fora de casa; però sense èxit. Ella es mantenia repetint, "m'has de pujar la setmanada". I el dissabte l'avi afluijava el que ella demanava amb un "té", i rebotant els diners sobre la taula. I és que, donada la mentalitat de treballadora de l'àvia, un sou correcte era irrenunciable.

Lectures de l'àvia. A l'època en que les dones no rebien gaire mostres d'afecte dels marits o promesos és natural que, com a compensació, llegissin novel·les romàntiques. És per això que a la biblioteca de casa seva hem trobat llibres d'aquest tipus, molts portant la seva signatura, dels anomenats "novel·les rosa", com per exemple *La muchacha desaparecida* de Berta Buck i *El hada alegre* de Rafael Pérez y Pérez. Però també llibres d'autors literàriament reconeguts, com per exemple *El sombrero de tres picos* de Pedro Antonio de Alarcón, considerat un dels iniciadors de la novel·la realista, *El amor de los amores* de Ricardo León, guanyadora del premi Fastenrath. Cal afegir les novel·les dels reconeguts Vicente Blasco Ibáñez (*La barraca*), i de Emilia Pardo Bazán (*Los pazos de Ulloa*); també relats en català, com els del Dr. Roig i Raventós (*Sang nua*).

Una dona estalviadora. L'Adela va lluir les seves habilitats estalviadores durant i després de la guerra civil. L'any 37, degut a que els vaixells de Franco passaven per davant de Sant Feliu i llançaven les seves bombes, les dones de la família ens vàrem traslladar a viure a una de les habitacions d'una casa de pagès de la Font Picant, a can Carbó. Allà l'àvia era la reina de fer allargar les provisions fins a límits insospitats, per la qual cosa molts dels refugiats a la masia li donaven el seu menjar perquè els hi administrés. També acabada la guerra es va saber espavilar per trobar queviures, com per exemple farina i així aconseguir que a la fleca ens fessin un pa millor que el de racionament. D'aquesta experiència de guerra i post-guerra a molts ens ha quedat el costum de no cuinar més menjar del necessari i de no deixar res al plat.

Una reconeguda cuinera. Els dies de cada dia a casa es menjava poc variat: almenys dos dies d'escudella i carn d'olla, llegums (per cert, els cigrons de l'avi sempre pelats!), patata i mongeta bullides acompanyades d'algun "plati-lló", arròs el diumenge. Però per les festes senyalades, o quan teníem convidats, l'àvia es posava a la cuina i preparava exquisideses: cabra de mar amb cargols (jo només tastava les potes de la cabra i sucava pa a la salsa), lla-

gosta amb pollastre, espatlla de xai, carn amb prunes, etc. El que més recordo és el tema de la becada. Venia un home i, amb molt misteri i embolicat en paper de diari, portava un ocell que l'àvia s'afanyava a penjar a l'eixida a redós de la pluja; al cap de molts dies, de setmanes, l'avi es posava a rondinar dient, "Dela", la fortor d'aquest cony de becada ja no es pot suportar. I és que es veu que aquests ocells s'han de menjar mig podrits. He llegit que a França quan se'ls mengen es tapen la cara amb el tovalló per concentrar-se més en el sabor. També que a Catalunya se celebra un congrés dedicat a aquesta au. Jo, ara, estic una mica frustrada pel fet que mai vaig voler tastar aquell ocell pudent i ara, per menjar una becada, s'ha de deixar mitja mesada en un restaurant de diverses estrelles.

Una dona valenta. Com que l'avi va haver de marxar a França, donat que els de la FAI varen dir

explícitament que se'l carregarien, i el meu pare va ser mobilitzat, la fàbrica de taps i rutilles va quedar sense direcció i l'àvia Adela se'n va haver de fer responsable. Segons m'han explicat, quan anaven a requisar la fàbrica, ella, fent servir el seu rang de treballadora i el to de modista, va fer entendre al comitè que tots eren treballadors defensant la seva feina. Pel que sigui, la nostra va ser de les poques indústries que ni es va tancar ni va ser totalment requisada. Acabada la guerra, i mentre l'avi seguia refugiat a Perpinyà, aquest cop els que el buscaven eren els franquistes per catalanista i d'esquerres, l'àvia viatjava fins a Agullana i d'allà, acompanyada per alguna amiga local, passava a peu la frontera amb França, pujant per La Vajol i baixant per Morellas, i així feia arribar a l'avi documents de la fàbrica i notícies de la família.

Persona sense complexes. A Sant Feliu de Guixòs el diumenge és dia de mercat. També el dia que dinàvem plegats els meus pares i els avis. Quan jo li preguntava a l'àvia per què no anava a missa, ella em deia que era un dia que tenia molta feina ja que havia d'anar a comprar i fer el dinar. Sols es mudava i anava a l'església a "complir" el dijous sant, per anar a missa i visitar monuments, o quan hi havia algun funeral. Amb en Franco, això de no anar a missa era molt mal vist. Mentre que l'avi era bel·ligerant, tant respecte a l'església com respecte amb el

regim, ella, en canvi, passava tranquil·lament i feia la seva.

Els estius a la Platja d'Aro. Per l'àvia, els dies més feliços de l'any eren els que passava a l'estiu a Platja d'Aro, llavors un barri de Castell d'Aro amb unes quantes cases de pagès i uns quants comerços. Allà hi tenia els parents Cruañas, especialment l'estimada Laieta, que havia heretat la casa pairal, estava casada amb en Joaquín, un carrabiner molt simpàtic amb el qual no havia tingut fills. L'acompanyava la néta, o sigui jo. Als matins em portava cada dia a la platja, però sols de les dotze a dos quarts de dues, i mentre jo passava l'estona entrant i sortint de l'aigua amb els amiguets, ella, vestida i sempre a sota el tendal, de tant en tant es posava una pamela i se n'anava a mullar peus i cames a vora el mar. Després de dinar, i feta l'obligatòria migdiada, sovint anàvem a casa la Laieta. Allà les dues dones cosien i xerraven, mentre jo seguia en Joaquín traficant per l'hort, especialment mirant com regava fent passar l'ai-

gua ara per un rec ara per l'altre. Quan es va construir un barri de casetes senzilles de planta baixa prop de la platja l'Adela se'n va comprar una al carrer de l'Alegria. Havent sopat tots els veïns sortíem al carrer, cada u amb la seva cadira, i mentre els grans feien tertúlia els petits corriem i jugàvem. Quan jo vaig ser grandeta i els estius em vaig voler quedar a Sant Feliu, llavors molt més atractiu per a mi, l'àvia ja no va tenir excusa per instal·lar-se a Platja d'Aro. Sols hi anàvem uns pocs dies per algunes celebracions, la més important el 8 de setembre, dia del sant i aniversari de les dues Adeles, o sigui la meva àvia i la meva mare. Llavors en Joaquín anava a buscar llagostes per les cales de la costa i l'àvia feia un dels seus famosos dinars, al que assistien també els familiars de l'avi, els Brugada Sanjaume.

Epíleg. L'àvia Adela era una dona senzilla, però de caràcter, com moltes dones de poble a l'Empordà; respectava les normes socials, però no era ambiciosa. Devia ser per aquestes qualitats que amb qui millor s'entenia a nivell familiar era amb el meu pare. Va arribar fins als 82 anys i encara va poder gaudir dels seus tres besnèts, als quals no es cansava de mirar i vigilar, avisant quan ploraven i reclamant, encara amb autoritat, que se'ls atengués. I també era molt feliç en veure com es desenvolupava la seva estimada Platja d'Aro.

MARIA SALA